

KIỀU NHÀ TRÊN BÈ VÀ CHỢ TRÊN SÔNG Ở NAM BỘ

Nguyễn Trường Khánh *

☆ CHỢ TRÊN NHÀ BÈ:

“Nhà Bè nước chảy chia hai
Ai về Gia Định, Đồng Nai thì về”

(Ca dao)

Ngã ba Nhà Bè gọi là cửa Tam Giang, là nơi hội tụ của 3 dòng sông: Phước Long (Đồng Nai), Tân Bình (sông Sài Gòn) hợp lưu thành sông Phước Bình đổ ra biển Cần Giờ. Nơi đây là vùng nước mặn.

-Cửa Cần Giờ:

Theo Trịnh Hoài Đức (Gia Định Thành Thông Chí, bản dịch Lý Việt Dũng, trang 42): “Cửa cảng Cần Giờ rộng 5 dặm, nước sâu 12 tầm, nước ròng sâu 9 tầm, phía đông cách trấn 142 dặm rưỡi có thủ ngự đạo Cần Giờ. Phố chợ đông đúc, dân theo nghề đánh cá. Trong cảng nước sâu, rộng và yên lặng, là nơi hội tụ ghe thuyền đông đúc ở thành Gia Định”.

Đoạn từ Cần Giờ lên Tam Giang Nhà Bè có rừng cây luôn ngập nước, có nhiều tôm cá (gọi là khu rừng Sác).

Trên dải sông lớn đổ ra biển Cần Giờ, ngày xưa người dân đi lại bằng đò dọc. Đầu bên đò phía bắc ở bến Sa Hà (Rạch Cát) thuộc dinh Trấn Biên, đến bến đò phía nam (địa danh **Cầu Đò**) thuộc thôn Tân Hương tổng Tân Long.

Nếu khách khởi hành từ Trấn Biên phải chờ con nước thuận dòng (nước ròng) để đi thuyền đến cửa Tam Giang. Đến sông Tân Bình nếu gặp nước ngược phải cấm thuyền đợi nước lớn mới thuận dòng đi tiếp. Đi chiều ngược lại cũng phải chờ con nước thuận như vậy.

Đường thì xa, ghe đi rất chậm, ghe đò thường thì nhỏ, chật chội, việc nấu ăn rất bất tiện. Vì vậy, có ông phú hộ ở tổng Tân Chánh tên Võ Thủ Hoàng kết tre làm bè nổi, trên che lợp phòng ốc, sắm đủ bếp núc, gạo, củi và thức ăn để sẵn dưới bè. **Đây là mô hình nhà cất trên bè.** Khi hành khách đến đây (dùng chân chèo con nước), tự nấu nướng để ăn. Đây là hình thức bếp ăn miễn phí tự phục vụ.

Về sau thấy lượng khách vắng lai khá đông đảo nên dân buôn cũng kết bè để mở cửa hàng ăn uống ⁽¹⁾, lúc cao điểm có tới vài ba chục chiếc bè phục vụ ẩm thực cho khách qua đường thu lời rất đáng kể! Địa danh **NHÀ BÈ** ra đời từ đó.

Trải qua cuộc nổi dậy của Tây Sơn, Nhà Bè tan rã nhưng địa danh này đã đi vào lịch sử, tên của nó vẫn lưu truyền đến ngày nay.

*Hội KHLS Thanh Bình-Đồng Tháp. ĐT: 0397831645

⁽¹⁾ Đây là cảnh: “Thóc tới đâu bò câu tới đó!”

Ảnh: Chợ Phú Xuân-Huyện Nhà Bè-Tp.HCM

Người ta cho rằng các “nhà bè” đãi cơm và bán thức ăn lúc trước có thể xem như là tiền thân của các “chợ nổi” sau này ở Tây Nam bộ vì có cùng mục đích, cùng hao 5t động trên mặt sông. Chúng ta cùng tham khảo!

☆ CHỢ NHÓM TRÊN SÔNG (CHỢ NỔI):

Về sau hình thức mua bán, trao đổi hàng hóa trên sông nước ở miền tây nam bộ trở nên thịnh hành. Đây là một kiểu chợ rất đặc thù vì vậy nó thu hút được nhiều ghe thương hồ đến mua bán và người đến tham quan, du lịch trong , ngoài nước cũng rất đông.

Mỗi ghe buôn chở hàng đến chợ neo đậu ngoài dòng nước để bán.

Trên mỗi chiếc ghe có cắm một cây sào dài, bên trên có treo một vài món hàng mà ghe đem bán (thường là nông sản) gọi là cây BÈO. Khách hàng nhìn vào cây bèo là biết ghe đó bán thứ gì. Ví dụ: ghe bán trái thơm (khóm, dứa) thì treo vài trái thơm trên cây bèo để quảng cáo hàng... Những ghe vách trống hoặc mui trần nhìn vào là thấy hàng thì không cần phải bèo!

Cả miền Tây có 7 chợ nổi truyền thống và một số chợ mới phát sinh sau này.

1. Chợ nổi Ngã Bảy:

Còn gọi là chợ Phụng Hiệp (Hậu Giang) hình thành vào 1915⁽²⁾. Có hơn 300 lượt thuyền tụ về hàng ngày. Đây là chợ đầu mối nên rất sầm uất. Ở đây có xóm đóng ghe ở doi Tân Thới Hòa, doi Chành, doi Cát dài hơn 1 km để cung cấp phương tiện ghe thuyền cho chợ trên sông. Có mấy trăm hộ khá giả nhờ kinh doanh ở chợ này.

Sau 10 năm đào 7 ngã sông thì chợ nổi được hình thành. 7 ngã sông trong đó có: Cái Côn, Xẻo Môn, Bún Tàu, Lái Hiếu,... Do sức lan tỏa, tác động quá lớn, vùng trung tâm lập tức trở thành đầu mối giao thông thủy lớn nhất Nam Kỳ. Người Pháp gọi “Ngôi Sao Phụng Hiệp” và có dự kiến lập thương cảng cho cả vùng Hậu Giang menh mông ngày trước.

Từ cảnh trên bến – dưới thuyền đã sinh ra câu hò, điệu lý:

⁽²⁾ Theo internet

*“Dòng sông thì rộng mênh mông
Áo em lại thắt lưng ong làm gì*

...

*Bảy sông dồn nước, cuộn cuộn nước
Phù sa lớp lớp, quện phù sa »*

(Bùi Văn Bồng-Áo Bà Ba)

Bản ca cổ «Tình anh bán chiếu » của Viễn Châu (do Út Trà Ôn hát) có đoạn:
*« Ôi con sông Phụng Hiệp chảy ra bảy ngã mà lệ của tôi sao (nó) lay lảng
muôn dòng. Có ai biết được tấm lòng của tôi với cô gái mỹ miều trên sông Ngã
Bảy... ».*

Một tác giả nước ngoài cho rằng khu chợ nổi này độc đáo nhất thế giới:

*« Thật kỳ ảo, giữa mênh mông trời nước, hàng tram cái cột nhấp nhô (cây
bèo) tụ về một mối... Chợ này đẹp và sôi động, sung túc hơn nhiều so với chợ nổi
Thá Lan ».*

2. Chợ nổi Ngã Năm:

Phường 1, TX Ngã Năm, Sóc Trăng. Nơi đây là giao điểm của 5 con sông đi Cà Mau, Vĩnh Quới, Long Mỹ, Thạnh Trị, Phụng Hiệp nên buôn bán rất nhộn nhịp như các chợ khác, gần giống với chợ Ngã Bảy (có 5-7 ngã sông).

3.Chợ nổi Cái Bè:

Đọc theo cù lao Tân Phong (dài cả cây số) buôn bán đa dạng từ vải vóc, gia cầm, thủy sản, trái cây.

Theo Đại Nam Nhất Thống Chí thì vào đời Tự Đức, Cái Bè là nơi buôn bán sầm uất. Hàng hóa được chở trên các bè xuôi ngược trên sông (nên mới có tên là chợ Cái Bè chăng?) Sau dùng ghe thay bè, việc di chuyển nhanh hơn rất tiện lợi! (Ảnh).

Chợ này ở đoạn sông Tiền giáp 3 tỉnh: Vĩnh Long, Tiền Giang và Bến Tre. Là một trong những điểm tham quan đặc sắc nhất vùng ĐBSCL, thu hút rất nhiều du khách.

4.Chợ nổi Cà Mau:

Trên sông Gành Hào, cách cầu Gành Hào trên 200 mét. Đây là địa điểm chợ mới thuộc phường 8, Tp.Cà Mau. Trước đó, chợ nổi ở ngã ba chùa Bà, cách chợ bây giờ cả chục cây số.

Đây là một chợ của địa phương, ghe thuyền đến từ Ngọc Hiển, Đầm Dơi, Cái Nước, Năm Căn đem hàng đến chợ tập trung bán sỉ.

Đặc biệt ở Cà Mau có nghề bán chiếu rong (nội dung trong bài hát «Tình anh bán chiếu» nói trên). Chợ buôn bán từ 3-4 giờ sáng đến chiều tối. Buôn bán theo phường-hội.

5.Chợ nổi Trà Ôn:

Huyện Trà Ôn-Vĩnh Long ⁽³⁾. Chợ mới trên sông Hậu nằm giữa ngã ba Hậu Giang và sông Mang Thít. Chợ này nhóm theo con nước. Buổi sáng chợ đông, nhưng cao điểm là lúc con nước lớn. Có thể ngắm nhìn nét đẹp vào các buổi chợ trong ngày.

Ghe hàng ở đây thường bán theo giá sỉ. Đặc biệt về ẩm thực nổi tiếng với món bún bò viên ăn với chuối bắp xắt nhuyễn (như một loại rau đặc biệt: Hoa chuối đồng!).

6.Chợ nổi Phong Điền:

Cũng là một điểm tham quan hấp dẫn của miền tây sông nước. Chợ ngay ngã ba sông Hậu và sông Cần Thơ, nhóm vào 4-5 giờ sáng đến 7-8 giờ tan dần.

Sau 6 chợ nổi vừa kể trên thì chợ thứ bảy là chợ nổi tiếng nhất. Đó là chợ Cái Răng.

7.Chợ nổi Cái Răng: (Xem ảnh)

Mua bán các loại thực phẩm, nông sản, phục vụ ăn uống trên sông. Đây là điểm tham quan các loại đặc sản của quận Cái Răng (cách Tp.Cần Thơ 6km). Đây cũng là chợ đầu mối trái cây, được phân loại theo chất lượng (tốt, xấu) và kích cỡ (Lớn, nhỏ). Ghe nhỏ mang hàng đến chợ, ghe bầu lớn mua chở đi bán khắp nơi trong và ngoài nước (Cam pu chia, Trung quốc,...).

⁽³⁾ Quê hương của danh ca Mười Út, tức NSND Út Trà Ôn

Chợ nghỉ 2 ngày đầu năm âm lịch và tết Đoan ngọ (mùng 5 – tháng 5 ÂL).

Chợ còn phục vụ đồ ăn uống trên các xuồng, ghe nhỏ. Đây cũng là điểm tham quan, du lịch đặc sắc của Cần Thơ và ĐBSCL, thu hút nhiều du khách trong và ngoài nước đến chơi và mua sắm.

Tác giả Huỳnh Kim có một bài thơ rất hay về « Chợ Nổi Cái Răng ». Thơ rằng:

*« Chợ đã nổi từ đêm về sáng
Ta vẫn chìm từ giữa bữa hoàng hôn
Em treo bẹo Cái Răng Ba lóng
Ta thương hồ vàm xáng Cần Thơ*

...

*Xôn xao xuồng ghe họp chợ chòng chành
Có những chàng trai, cô gái thị thành
Làm khách giang hồ đi chơi chợ nổi
Gặp mạn giang hồ tự dựng bối rồi*

...

Giá mà ta treo bẹo được lòng nhau”

Ngoài 7 chợ nổi có tiếng vừa kể trên, ở Nam bộ cũng còn có một số chợ nổi mới hình thành sau này. Cũng với hình thức đem hàng hóa buôn bán và làm dịch vụ du lịch trên sông nước bằng các phương tiện nổi như ghe, xuồng, bè, phà. Chợ nổi Long Xuyên (An Giang) là một ví dụ. Ở chợ này còn phổ biến các bè làm dịch vụ sửa chữa máy móc các loại để phục vụ các ghe, xuồng gắn máy khi cần. Ngày nay ở các chợ nổi còn xuất hiện các phà bán xăng, dầu kết hợp bán thực phẩm (cá khô, mì gói, bánh kẹo, nước đá, rượu bia...) cho các phương tiện giao thông đường thủy rất tiện lợi.

Trước ngày miền nam hoàn toàn giải phóng (30/4/75) ở bến sông Sài Gòn (bến Bạch Đằng) có nhà hàng nổi danh tiếng: Nhà hàng Mỹ Cảnh. Là một nhà hàng hạng sang dành cho người nước ngoài và dân thượng lưu, xa hoa, sành điệu đến ăn uống và ngắm cảnh đẹp trên sông Bến Nghé ⁽⁴⁾ về đêm ngập tràn ánh điện, tấp nập tàu thuyền trong nước và quốc tế.

Tóm lại, việc sinh hoạt, mua bán trên sông nước, dưới hình thức nhà bè còn gọi chợ nổi từ lâu đã trở thành nét văn hóa độc đáo của vùng đất phương nam, vốn là vùng quê hương sông nước./.

⁽⁴⁾ Tức là sông Sài Gòn (còn gọi An Thông hà hoặc Tân Bình giang): “Ở Phủ Tân Bình, trước thanh Gia Định rộng 142 tầm, sâu 10 tầm...ghe, thuyền, sông, biển trong và ngoài nước ra vào không ngớt” (GD TTC của Trịnh Hoài Đức. Trang 141).